

Шыфр: _____

Зацвярджаю

Колькасць балаў: _____

Месца: _____

Намеснік старшыні
арганізацыйнага камітэта
намеснік Міністра адукацыі

К.С. Фарыно

03 _____ 2010 года

**IV этап XXVI Рэспубліканскай алімпіяды школьнікаў
па беларускай мове і літаратуры**

Комплексная работа па беларускай мове і літаратуры

11 клас

Заданні	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Усяго
Балы											

Мазыр, 2010 г.

Варыянт 1

Заданне 1. Аднавіце і запішыце літаратурныя формы слоў, якія ў дыялектным маўленні змяніліся пад уплывам узаемнай перастаноўкі гукаў у межах аднаго слова. Як называецца гэты фанетычны працэс?

Максімальная колькасць балаў – 6.

<i>калопні</i>	
<i>арэй</i>	
<i>радзюга</i>	
<i>весліца</i>	
<i>лапонік</i>	
Гэта з'ява называецца ...	

Заданне 2. Устаноўце адпаведнасць паміж запазычанымі словамі і іх беларускімі адпаведнікамі, прыведзенымі ў “Беларуска-расійскім слоўніку” М. Байкова і С. Некрашэвіча (1925 г.). Адказ запішыце ў форме літарна-лічбавага спалучэння.

Максімальная колькасць балаў – 4 (1 бал за правільна вызначаную пару).

Запычаныя словы	Адпаведнікі да запычанняў са слоўніка М. Байкова і С. Некрашэвіча
<i>А. крэдытор</i>	1. аснада
<i>Б. медыум</i>	2. павярхоўка
<i>В. пульверызатар</i>	3. павернік
<i>Г. этажэрка</i>	4. пасрэднік
	5. прыскаўка
Літарна-лічбавая адпаведнасць:	

Заданне 3. Аднавіце словаўтваральнае гняздо па лексічным значэнні кампанентаў, аб'яднаных коранем *лес*. Сфармулюйце прынцып яго арганізацыі.

Максімальная колькасць балаў – 5.

лес

- ляс _____ ('які густа зарос лесам; багаты лесам')
- ляс _____ ('даглядчык, вартаўнік лесу')
- лес _____ ('яго дачка')
- лес _____ ('яго жонка')
- ляс _____ ('які мае адносіны да лесу, уласцівы яму')
- ляс _____ ('загадчык лясніцтва, спецыяліст па лясной гаспадарцы')
- ляс _____ ('яго жонка')
- ляс _____ ('жыхар лесу, лясны дух')

Прынцып арганізацыі словаўтваральнага гнязда:

Заданне 4. Запоўніце табліцу, аднавіўшы адносіны паміж фразеалагізмамі і іх значэннем.

Максімальная колькасць балаў – 5.

Значэнне фразеалагічнай адзінкі	Фразеалагічны адпаведнік
'драмаць седзячы'	
	Калі з роду баравік, то лезь, браце, у кошык.
'вельмі даўно'	
	Ні села ні пала
'невядома калі; ніколі'	

Заданне 5. У адной з беларускіх народных песень маладая гаспадыня расказвае пра сваё жыццё ў сям'і мужа:

- Іду ў прочкі, мой татачка.
 – Ад каго ідзеш, дзіцятачка?
 – Ад свёкра, ад свякроўкі, ад дзевера, ад залоўкі.
 Свёкар кажа: "парыйніца",
 Свякроў кажа: "памыйніца",
 Дзевер кажа: "палятушка",
 А залоўка: "памятушка".

На што бацькі могуць толькі параіць:

- Ой, вярніся, дзіця маё,
 Ой, вярніся, дарагое,
 І сумей ім адказаці:
 Ў _____ – парыйніца,
 Ў _____ – памыйніца,
 Ў _____ – палятушка,
 Ў _____ – памятушка,
 А я ў хаце гаспадыня:
 І натаўкла-намалола,
 І ў агародзе апалола,
 І бацвіння наварыла,
 І сямейку накарміла.

Дапамажыце і Вы дзяўчыне і адкажыце: калі яна ў хаце гаспадыня, то дзе *парыйніца*, *памыйніца*, *палятушка*, *памятушка*. Адказ абгрунтуйце.

Максімальная колькасць балаў – 5.

Парыйніца – у _____,
памыйніца – у _____,
палятушка – у _____,
памятушка – у _____.

Абгрунтаванне:

Заданне 6. У Інтэрнэце актыўна ўжываецца універсальная формула прывітання “Добрага часу сутак”. Ці адпавядае яна гэтай разнавіднасці маўленчага этыкету? Адказ аргументуйце. Прапануйце вядомыя Вам беларускія формулы прывітання, якія могуць быць выкарыстаны для адпаведнай сітуацыі.

Максімальная колькасць балаў – 5.

Заданне 7. Пастаўце патрэбныя знакі прыпынку. Вызначце сінтаксічны тып складанага сказа.

Максімальная колькасць балаў – 5 (па 1 бала – за дакладна аформлены радок, 1 – за вызначэнне сказа).

* * *

Старайся але вядома не кату
Сказаць адзіна верныя словы
Замест О Божа ды будзьце вы клятыя
Сказаць О Божа ды ўстаньце здаровы

У. Караткевіч

Тып сказа: _____

Заданне 8 Адзначце, у якім блоку (А, Б, В) пералічаныя гісторыка-літаратурныя характарыстыкі, тэарэтычныя паняцці, біяграфічныя і тэкстуальныя факты з’яўляюцца характэрнымі для творчасці *Максіма Гарэцкага* і *Івана Шамякіна*. Закрэсліце памылковыя пазіцыі ў іншых блоках.

Максімальная колькасць балаў – 4.

А) Аўтабіяграфічная проза пра Вялікую айчынную вайну; праблема маральнай чысціні і асаблівай адказнасці інтэлігента; рэалістычны спосаб мастацкага асэнсавання рэчаіснасці;

сялянскае паходжанне; апавяданні, аповесці, раманы; літаратурная і грамадская дзейнасць; драма; акадэмік Акадэміі навук Беларусі; індывідуальна-псіхалагічны спосаб тыпізацыі; “гарадская” тэматыка; арыентацыя на класічныя традыцыі рускай гістарычнай прозы; лаканічнасць стылю;

Б) аўтабіяграфічная проза пра вайну; народны пісьменнік Беларусі; тэма сацыяльных пераўтварэнняў у Беларусі ў міжваенным дваццацігоддзі ХХ ст.; літаратурная і грамадская дзейнасць; драма; “гарадская” тэматыка; абагульнена-рамантычны спосаб тыпізацыі героя-персанажа; гістарычная тэматыка ў творчасці; апавяданні, аповесці, раманы; геаграфічная шырыня месца дзеяння мастацкіх твораў; вастрыня канфлікту; рэфлексія і самааналіз як сродак характарыстыкі героя;

В) рэалізм, аўтабіяграфічная проза пра вайну; праблема маральнай чысціні і асаблівай адказнасці інтэлігента; тэма сацыяльных пераўтварэнняў у Беларусі ў міжваенным дваццацігоддзі ХХ ст.; драма; рэалістычны спосаб мастацкага асэнсавання рэчаіснасці; сялянскае паходжанне; акадэмік Акадэміі навук Беларусі; апавяданні, аповесці, раманы; літаратурная і грамадская дзейнасць; індывідуальна-псіхалагічны спосаб тыпізацыі; “гарадская” тэматыка; лаканічнасць стылю; шырыня месца дзеяння мастацкіх твораў.

Правільны адказ: _____

Заданне 9. Вызначце, хто з пералічаных беларускіх пісьменнікаў з’яўляецца аўтарам прыведзеных вершаваных урыўкаў. Аргументуйце свой выбар.

Максімальная колькасць балаў – 4 (2 – за правільны адказ, 3 – за абгрунтаванне).

Ліхтарняў свет у сіняй вышыне...
Вітрынамі зіяючыя крамы,
Кавярні, мора вывесак, як плямы,
Анонсы і плакаты на сцяне.

Кіпіць натоўп на жорсткім вулак дне!
Снуюць хлапцы, суюшчыя рэкламы...
Разносчыкі крычаць ля кожнай брамы...
Грук, гоман, гул – усё ракой імкне.

А далыш – за радам кас, ламбардаў, банкаў –
Агні вакзала... павадка фурманкаў...
Віры людзей... сіпяшчы паравоз...

Зялёны семафор... пакгауз... склады...
Заводаў коміны пад цьмой нябёс...
О горада чароўныя прынады!

- А) Янка Купала
- Б) Цётка
- В) Якуб Колас
- Г) Максім Багдановіч
- Д) Максім Танк
- Е) Рыгор Барадулін
- Ё) Ніл Гілевіч

Правільны адказ: _____

Абгрунтаванне:

Заданне 10. Ніжэй прыводзіцца арыгінальны тэкст класічнай рускай літаратуры (фрагмент) і яго пераклад на беларускую мову. У асобных радках перакладу зроблены пропускі. Пастарайцеся ўзнавіць версію перакладчыка або прапанаваць уласную. Пры стварэнні ўласнага варыянта дазваляецца поўнасьцю змяняць радок, у якім ёсць пропуск. Галоўнае – захаванне мастацкай цэласнасці, у тым ліку рытму і рыфмы.

Максімальная колькасць балаў – 7 (на 1 бала за карэктна ўзноўлены радок).

Над арыгіналі зручэнні Петраградам
Стаяла восень лістападам.
Бурліва хвалямі б'ючы
Ў краі сваіх чужога што талі дрэйна,
Нява шывіла, бы ўначы
Ў пасцелі хворы неспакойна.
Было ўжо позна, змрок наплыў,
Сярдзіта ў шыбы шывіла дід;
І вецер дзьмуў, і выў ваўчак шыршычар
З гасцей у гэты час рывіла
Яўгеній малады прыйшоў...
Мы будзем нашага героя
Зваць гэтым іменем. Яно
Гучыць прыемна; з ім даўно
Маё Мойго пера перахваліла
Не трэба нам яго празвання...

Над омрачэнным Петроградом
Дышал ноябрь осенним хладом.
Плеская шумною волной
В края своей ограды стройной,
Нева металась, как больной
В своей постели беспокойной.
Уж было поздно и темно;
Сердито бился дождь в окно,
И ветер дул, печально воя.
В то время из гостей домой
Пришел Евгений молодой...
Мы будем нашего героя
Звать этим именем. Оно
Звучит приятно; с ним давно
Мое перо к тому же дружно.
Прозванья нам его не нужно...

Пераклад Янкі Купалы (1937)

А.С. Пушкін. "Медны коннік".

Адказы

- Радок 1: _____
- Радок 4: _____
- Радок 5: _____
- Радок 8: _____
- Радок 9: _____
- Радок 10: _____
- Радок 15: _____